

DOI: <https://doi.org/10.31470/2786-6424-1/2023-178-183>

ORCID 0000-0002-3144-9420

ПОТУЖНИЙ Олександр

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри спортивних дисциплін
і туризму, Університет
Григорія Сковороди в Переяславі,
м. Переяслав, Україна

POTUZHNIY Olexander

Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor
Associate Professor of the Department of
Sports Disciplines and Tourism, Hryhoriy
Skovoroda University in Pereiaslav,
Pereiaslav, Ukraine

✉ vanyawest777@gmail.com

ORCID 0000-0002-2897-0813

ПОЛІЩУК Віталій

кандидат наук з фізичного виховання і
спорту, доцент,
доцент кафедри спортивних дисциплін і
туризму, Університет Григорія
Сковороди в Переяславі,
м. Переяслав, Україна

POLISHCHUK Vitaly

Candidate of Sciences in Physical Education
and Sports, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of
Sports Disciplines and Tourism, Hryhoriy
Skovoroda University in Pereiaslav,
Pereiaslav, Ukraine

✉ vitalii05@ukr.net**САМОРОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ
У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ШЛЯХОМ ФОРМУВАННЯ ЇХ ФАХОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ****SELF-DEVELOPMENT OF THE PERSONALITY OF FUTURE TEACHERS OF PHYSICAL
EDUCATION IN THE PROCESS OF LEARNING THROUGH THE FORMATION OF THEIR
PROFESSIONAL COMPETENCE****Анотація.**

Вступ. У статті висвітлено проблему формування фахової компетентності майбутніх учителів фізичної культури у процесі професійної підготовки та на саморозвиток особистості студента у процесі навчання, розкрито сутність поняття «професійна компетентність», окреслено особливості процесу підготовки майбутніх учителів фізичної культури до професійного самовдосконалення впродовж усього життя.

Мета. Висвітлення наукових поглядів на формування професійної компетентності майбутніх учителів фізичної культури у процесі навчання у ЗВО та підготовки їх до професійного самовдосконалення впродовж усього життя.

Методи. Аналіз і систематизація психолого-педагогічної та науково-методичної літератури й інформаційних ресурсів мережі Інтернет; абстрагування, логіко-теоретичний аналіз, історичний аналіз, системний підхід, прогнозування.

Результати. Застосування компетентнісного підходу до професійної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання дає можливість досягнення такого кінцевого результату освіти, що може розглядатися як сформованість у випускника професійних компетенцій як єдності узагальнених знань та вмінь, універсальної готовності до розв'язання соціальних і професійних завдань, що визначають володіння власне професійною діяльністю на високому рівні, готовність до інновацій у професійній галузі.

Висновки. Професійна компетентність учителів фізичної культури – це, по суті, комплекс особистісних можливостей (знань, умінь, навичок, творчої активності, комунікативності), володіння відповідними компетенціями. У процесі професійної підготовки учителів фізичної культури значна роль належить формуванню усвідомленої готовності до постійного саморозвитку, творчої самореалізації і професійного самовдосконалення впродовж усього життя.

Ключові слова: компетентнісний підхід, саморозвиток, самовдосконалення, учитель фізичної культури.

Annotation.

Introduction. The article highlights the problem of forming the professional competence of future physical culture teachers in the process of professional training and the self-development of the student's personality in the process of learning, reveals the essence of the concept of «professional competence», outlines the features of the process of training future physical culture teachers for lifelong professional self-improvement.

Goal. Highlighting scientific views on the formation of professional competence of future teachers of physical culture in the process of studying at universities and preparing them for professional self-improvement throughout their lives.

Methods. Analysis and systematization of psychological-pedagogical and scientific-methodical literature and information resources of the Internet; abstraction, logical-theoretical analysis, historical analysis, systematic approach, forecasting.

The results. The application of the competence approach to the professional training of future teachers of physical education makes it possible to achieve such a final result of education, which can be considered as the formation of professional competences in the graduate as a unity of generalized knowledge and skills, universal readiness to solve social and professional tasks, which determine the possession of a proper professional activities at a high level, readiness for innovations in the professional field.

Conclusions. The professional competence of physical education teachers is, in fact, a complex of personal capabilities (knowledge, abilities, skills, creative activity, communication skills), possession of relevant competencies. In the process of professional training of physical culture teachers, a significant role belongs to the formation of a conscious readiness for continuous self-development, creative self-realization and professional self-improvement throughout life.

Key words: competence approach, self-development, self-improvement, physical culture teacher.

Постановка проблеми, аналіз останніх досліджень і публікацій. В умовах постійних змін, орієнтації вектора вищої освіти на євроінтеграцію підвищуються вимоги до професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури: всебічно розвинених і професійно компетентних, здатних легко адаптуватися до змін життя, здатних не тільки вільно оперувати набутими знаннями та вміннями та вміти передавати їх учням, а й постійно, протягом життя, збагачувати свій досвід професійного самовдосконалення, саморозвитку, самоосвіти, творчої самореалізації [1, с. 42; 11, с. 124].

Н. Абашкіна, В. Биков, Г. Васянович, П. Воловик, Р. Гуревич, О. Дубасенюк, І. Зязюн, Я. І. Камінецький, О. Коваленко, Н. Ничкало, Т. Нейлор, Л. Пуховська, Л. Романишина, В. Сидоренко, С. Сисоева, М. Сметанський, А. Сущенко, Л. Сущенко, Т. Сущенко, І. Гейстер, П. Яковишин, Т. Яценко та ін. досліджували питання професійної підготовки майбутніх спеціалістів [6, с. 12; 14, с. 38].

Дослідженню умов формування готовності майбутнього фахівця до самоосвіти, самовиховання, професійного саморозвитку та самовдосконалення привертала увагу таких науковців, як С. Єлканов, Ю. Калугін, М. Костенко, О. Кучерявий, О. Малихін, І. Наумченко, Л. Рувінський, Т. Степанова, Т. Тихонова, П. Харченко [2, с. 12].

Проте, незважаючи на наявність у сучасній науці значної кількості досліджень, присвячених проблемі професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури, проблема цілеспрямованого формування професійної компетентності майбутніх учителів фізичної культури в контексті підготовки студентів до самостійної роботи професійне вдосконалення, що актуалізує напрям наших досліджень, залишилося поза увагою наукової думки. Актуальність теми статті посилюється тим, що між сучасними потребами ринку праці та результатами діяльності вчителя фізичної культури існують певні суперечності, які зумовлюють необхідність професійної підготовки фахівця фізичного виховання здатного до гармонійного саморозвитку та постійного самовдосконалення свого педагогічного мислення, самоаналізу та самооцінки своєї діяльності [8, с. 430].

На нашу думку, причиною такої ситуації є наявність проблем, що виникли в процесі професійної підготовки фахівців даного профілю: 1) невідповідність традиційних цільових установок підготовки майбутніх учителів фізичної культури сучасним концепціям розвитку фізичного виховання та системи фізичного виховання у системі вищої освіти; 2) переважання індивідуальних підходів у вирішенні завдань підготовки педагогічних кадрів та об'єктивна необхідність комплексного впровадження нових освітніх технологій; 3) необхідність модернізації процесу професійної підготовки відповідно до сучасних тенденцій розвитку системи освіти та відсутність механізму реалізації цього на практиці з урахуванням сучасних інформаційних, організаційних, науково-методичних досягнень [16, с. 142].

Мета статті – висвітлити наукові погляди на формування професійної компетентності майбутніх учителів фізичної культури в процесі навчання у ЗВО та підготувати їх до професійного самовдосконалення впродовж життя.

Матеріали та методи дослідження. Вибір методів дослідження був зумовлений необхідністю системного вивчення різних сторін об'єкта дослідження, отримання достовірних даних. Відповідно до завдань наукового дослідження використовувався комплекс суміжних методів дослідження, зокрема аналіз і систематизація психолого-педагогічної та науково-методичної літератури та інформаційних ресурсів мережі Інтернет; абстрагування, логіко-теоретичний аналіз, історичний аналіз, системний підхід, прогнозування.

Результати дослідження та їх обговорення. Сьогодні у підготовці вчителя фізичної культури акцент робиться на його саморозвиток, що є наслідком самоорганізації та узагальнення діяльності та особистого досвіду майбутнього фахівця. З таких позицій компетентність розглядається як категорія, що визначається рівнем професійної освіти, досвідом та індивідуальними здібностями вчителя і передбачає, разом із технологічною та педагогічною готовністю до виконання професійних функцій, його людську педагогічну позицію, ціннісне ставлення до діяльнісної педагогіки та високий рівень загальної та професійної культури [15, с. 264].

Загальною метою професійної підготовки спеціалістів є набуття студентами необхідних навичок для майбутньої діяльності. У словниках поняття «компетенція» переважно зводиться до таких визначень: 1) коло повноважень, коло питань, у яких особа обізнана, має знання та досвід у тій чи іншій галузі; 2) знання та досвід; 3) риса людини, яка володіє знаннями, що дають змогу авторитетно міркувати про щось; 4) заздалегідь визначена вимога до шкільної освіти (стандарт), потенційна можливість, елемент компетентності [17, с. 141].

Структура компетентності включає знання, когнітивні вміння, практичні навички, ставлення, емоції, цінності та етику, мотивацію [5, с. 114]. Компетентність в основному визначається як сукупність психічних якостей, які дозволяють діяти самостійно та відповідально (активна компетентність), наприклад, володіння людиною та здатністю вміти і виконувати певні трудові функції.

Компетентна в тій чи іншій галузі людина володіє відповідними вміннями, знаннями і практичними навичками, які дозволяють їй розумно мислити про цю сферу і ефективно в ній діяти. Компетентність є своєрідною мірою рівня професіоналізму людини. Компетентність на сучасному етапі є показником якості вищої освіти, формуючи основу її професійного вигляду, необхідного для прийняття рішень і діяльності у сфері обраної професії [12, с. 219].

Становлення майбутнього вчителя фізичної культури – це процес формування самостійної та енергійної особистості, здатної до професійного самовдосконалення, що виявляється у самоаналізі та саморозвитку, самоосвіті, здатності творчо мислити та творчо застосовувати знання, набуті студентами [13, с. 12].

Компетентнісний підхід відображає цілісний прояв професіоналізму, який поєднує елементи професійної та загальної культури, досвід педагогічної діяльності та педагогічної творчості, що конкретизується у певній системі знань, умінь, готовності до професійного вирішення педагогічних завдань і проблем [10, с. 12].

Застосування умінь і навичок у професійній підготовці майбутнього вчителя фізичної культури передбачає досягнення такого кінцевого результату навчання, яким можна вважати формування у випускника професійних умінь як одиниці узагальнених знань і умінь, загальнолюдської готовності вирішувати соціально-професійні завдання, що визначають оволодіння професійною діяльністю на високому рівні, готовність до інновацій у професійній сфері [17, с. 73].

На нашу думку, основними завданнями формування професійної компетентності майбутніх учителів фізичної культури в процесі підготовки до професійного самовдосконалення є:

- створення умов, що забезпечують формування професійної компетентності та активізацію творчого потенціалу особистості студента;
- забезпечити можливість оволодіння технологіями самоорганізації та самореалізації;
- формування конкурентоспроможності та професійної мобільності майбутнього фахівця;
- розвиток комунікативних навичок та професійної культури спілкування;
- організація методичного та дидактичного забезпечення студентів [18, с. 58].

Зауважимо, що сучасна професійна освіта має враховувати можливості та потреби людини та бути спрямованою на формування активної особистості, що можливо за умови створення відповідних педагогічних умов [4, с. 9].

Розвиток професійної особистості та освітнього середовища є взаємообумовленим процесом. Значної уваги заслуговує зацікавленість педагогів у створенні професійно орієнтованого освітнього середовища та використання його можливостей для всебічного розвитку

особистості. Об'єднані єдністю, спільністю цілей і діяльності, учасники освітнього середовища вступають у певні відносини відповідальної залежності з безумовною рівністю всіх учасників і їх рівною відповідальністю перед колективом [9, с. 15].

Серед факторів, що сприяють формуванню професійної компетентності, здійсненню професійного самовдосконалення, виділяють: внутрішні (природні здібності студентів, здатність до самостійності в оволодінні знаннями, саморозвитку, самоосвіті, самоствердженню, вольові якості та характер особистості студента) та зовнішні (вимоги до кваліфікації вчителя фізичної культури за ОКХ, потреби суспільства, держави, особистості викладача та студентського мікросоціуму ЗВО), родина) [14, с. 26].

Значна роль у формуванні професійної компетентності майбутніх учителів фізичної культури належить самопізнавальній діяльності студентів. У підготовці майбутніх учителів фізичної культури необхідно забезпечити поєднання аудиторної та самостійної роботи; методично і правильно організовувати роботу студента в аудиторії та поза нею; забезпечити студента необхідними методичними матеріалами для перетворення самостійної роботи на творчий процес; здійснювати контроль за організацією та ходом самостійної роботи, що спонукає студента до її якісного виконання та позитивно впливає на ефективність самостійної роботи в цілому [17, с. 74].

Самостійна робота студента – це особлива форма навчальної діяльності, спрямована на формування самостійності майбутніх спеціалістів та засвоєння ними комплексу знань, умінь і навичок. Важливою умовою успішної самостійної роботи майбутніх учителів фізичної культури є формування стійкого інтересу до обраної професії та способів оволодіння її особливостями, які залежать від взаємовідносин викладача та студентів у навчальному процесі. Виконуючи самостійну роботу, майбутній фахівець отримує можливість розвивати пізнавальні та виконавські здібності, пам'ять, самостійне мислення, наполегливість, розвивати вміння самостійно здобувати знання [4, с. 11].

Компетентність передбачає, що людина визначає мету навчально-пізнавальної діяльності; планувати, розкладати власну діяльність; організовує свою роботу для досягнення мети; знаходити та накопичувати необхідні знання, способи розв'язування завдань; виконання певного способу практично покращує його; має вміння та навички самоконтролю та самооцінки [19, с. 22].

У процесі підготовки майбутніх учителів фізичної культури необхідно враховувати те, що у своїй професійній діяльності вони повинні будуть виконувати таку важливу функцію, як охорона здоров'я, яка передбачає збереження фізичного, психічного, духовного та соціального здоров'я як своїх, так і майбутніх вихованців. Включає: життєві навички, що зміцнюють фізичне здоров'я (раціональне харчування, рухова активність, санітарно-гігієнічний режим праці та відпочинку); навички, що сприяють соціальному здоров'ю (ефективне спілкування, емпатія, вирішення конфліктів, поведінка під тиском, погрозами, дискримінацією, спільна діяльність і співпраця); навички, що сприяють духовному та психічному здоров'ю (самосвідомість і самооцінка, аналіз проблем і прийняття рішень, постановка цілей і життєвих планів, самоконтроль, мотивація успіху і виховання волі) [3, с. 36].

Висновки. Професійна компетентність учителя фізичної культури – це, по суті, комплекс здібностей особистості (знань, умінь, навичок, творчої діяльності, комунікативних навичок), володіння відповідними компетенціями. У процесі професійної підготовки вчителів фізичної культури значну роль відіграє формування усвідомленої готовності до постійного саморозвитку, творчої самореалізації та професійного самовдосконалення протягом життя.

Перспективи подальших досліджень. Проте поза увагою наукової думки залишилася проблема цілеспрямованого формування професійної компетентності майбутніх учителів фізичної культури в контексті підготовки студентів до професійного самовдосконалення.

Конфлікт інтересів. Автори заявляють, що відсутній будь-який конфлікт інтересів.

Література

1. Башавець Н.А. Формування культури здоров'язбереження як цінності сучасної особистості. *Социс.* № 8 (31). С. 42 – 44.
2. Воскобойнікова Г.Л. Валеологічні аспекти соціального партнерства освітніх і медичних закладів у здоров'язберігаючій діяльності сучасного педагога. Вип. 24(34). Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2015. С. 115 – 117.
3. Дубогай О.Д. Фізичне виховання і здоров'я: навчальний посібник. Київ: УБС, НБУ, 2012. 270 с.
4. Дутчак М. Перспективи формування та реалізації національної стратегії з оздоровчої рухової активності в Україні. *мат. IX Всеукр.наук.конф. з міжнар. участю.* Львів: ЛДУФК, 2014. С. 9 – 16.

5. Завидівська Н.Н. Концептуалізація компетентнісно-орієнтованого підходу в умовах фундаменталізації вищої фізкультурної освіти. *Слобожанський науково-спортивний вісник*. Харків: ХДАФК, 2010. № 4. С. 114 – 117.
6. Казин Е.М. Проблема збереження здоров'я і розвитку учнів в системі освіти в умовах її модернізації. *Валеологія*. 2018. № 2. С. 10 – 15.
7. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи. *Бібліотека з освітньої політики*. К.: «К.І.С.», 2004. 112 с.
8. Круцевич Т.Ю., Андрєєва О.В., Благий О.Л. Потреба людей різного віку у руховій активності як природний фактор залучення населення до рекреаційно-оздоровчої діяльності. *Гуманітарний вісник Переяслав-Хмельницького держ. пед. ун-ту*. 2015. С. 430 – 439.
9. Національна стратегія з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року «Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація». Київ, 2016.
10. Панасенко Т.В. Формування здоров'язберігаючої компетентності майбутніх учителів початкової школи у вищих навчальних закладах I – II р.а. *Молодий вчений*. Львів, 10. 2016. № 9. С. 11 – 17.
11. Потужний О.В., Поліщук В.В. Здоров'язбережувальна освіта та формування її компетентностей у студентів в освітньому середовищі. *Науковий журнал вісник Черкаського національного університету імені Б. Хмельницького*. Серія Педагогічні науки. Випуск 1. 2022 с.124 – 130.
12. Потужний О.В., Поліщук В.В. Компоненти підготовленості до здоров'язбережувальної професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури: колективна монографія. Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди, 2019. С. 219 – 232.
13. Потужний О.В., Поліщук В.В. Формування ціннісного ставлення у студентів до самостійних занять фізичною культурою. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова*. Серія № 15. Київ, С.328 – 332.
14. Присяжнюк С.І. Використання здоров'язбережувальних технологій у фізичному вихованні студентів спеціального медичного відділення. Теорія та практика: монографія. Київ: ЦП «КОМПРИНТ», 2012. 464 с.
15. Присяжнюк С.І. Оздоровча фізична культура студентів вищих навчальних закладів ІТ-технологій: підручник. Київ: НУБіП України, 2016. 508 с.
16. Чернявська О.А. Проблема реалізації компетентнісного підходу у процесі фізичного виховання учнів професійно-технічних навчальних закладів. *Слобожанський науково-спортивний вісник*. Харків: ХДАФК, 2012. № 5(2). С. 141 – 143.
17. Рудь М. Компетентнісний підхід в освіті. *Вісник Львів. ун-ту. Серія педагогічна*. 2006. Вип 24. С. 73 – 82
18. Хуторский А.В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования. *Народное образование*. 2003. №2. С. 58 – 64.
19. Physical activity strategy for the WHO European Region 2016 – 2025. Copenhagen: WHO Regional Office for Europe, 2015. 27 p.
20. International Journal of Applied Exercise Physiology 2322-3537 www.ijaep.com Vol.9 No.1 The Effectiveness of Choreography in the Formation of the Coordination Skills in First Graders Natalia Chuprun, Tetiana Kravchenko, Serhii Zakopailo, Olesia Bilous, Vitalii Polishchuk, Viktoriia Tsaruk, Oleksandr Potuzhnyi, Serhii Hrdzelidze and Iurii Kryvenko. С 52 – 57.

References

1. Bashavets N.A. Formation of the culture of health care as a value of a modern personality. *Socialist*. № 8 (31). P. 42 – 44.
2. Voskoboynikova G.L. Valeological aspects of social partnership of educational and medical institutions in the health-preserving activity of a modern teacher. Vol. 24(34). Kyiv: Department of the NPU named after M.P. Drahomanova, 2015. P. 115 – 117.
3. Dubogai O.D. Physical education and health: study guide. Kyiv: UBS, NBU, 2012. 270 p.
4. M. Dutchak. Prospects for the formation and implementation of the national strategy for healthy physical activity in Ukraine. *Mat. IX All-Ukrainian Scientific Conference from international participation*. Lviv: LDUFK, 2014. P. 9 – 16.
5. Zavidivska N.N. Conceptualization of competence-oriented approach in conditions of fundamentalization of higher physical education. *Slobozhan scientific and sports bulletin*. Kharkiv: KhDAFK, 2010. № 4. P. 114 – 117.
6. E.M. Kazyn. The problem of preserving the health and development of students in the education system in the conditions of its modernization. *Valeology*. 2018. No. 2. P. 10 – 15.
7. Competency approach in modern education: world experience and Ukrainian perspectives. *Library on educational policy*. K.: «K.I.S.», 2004. 112 p.

8. Krutseвич T.Yu., Andreeva O.V., Blahiy O.L. The need of people of different ages for motor activity as a natural factor of population involvement in recreational and health activities. *Humanitarian Herald of Pereyaslav-Khmelnytskyi state. ped. University*. 2015. P. 430 – 439.
9. National strategy for healthy physical activity in Ukraine for the period until 2025 «Physical activity – healthy lifestyle – healthy nation». Kyiv, 2016.
10. Panasenko T.V. Formation of health-preserving competence of future primary school teachers in higher educational institutions I – II of the academic year A. *Young scientist*. Lviv, 10. 2016. No. 9. P. 11 – 17.
11. Potuzhnii O.V., Polishchuk V.V. Health education and the formation of its competencies among students in the educational environment.
12. Potuzhnii O.V., Polishchuk V.V. Components of preparedness for health-preserving professional activity of future physical culture teachers: a collective monograph. Pereyaslav-Khmelnytsky State University named after Hryhoriy Skovoroda, 2019. pp. 219 – 232.
13. Potuzhnii O.V., Polishchuk V.V. Formation of students' valuable attitude towards independent physical education. *Scientific journal of the NPU named after M.P. Drahomanova*. Series No. 15. Kyiv, pp. 328 – 332.
14. Prysiashnyiuk S.I. The use of health-saving technologies in the physical education of students of a special medical department. Theory and practice: monograph. Kyiv: CP «COMPRINT», 2012. 464 p.
15. Prysiashnyiuk S.I. Health physical culture of students of higher educational institutions of IT technologies: textbook. Kyiv: NUBiP of Ukraine, 2016. 508 p.
16. Chernyavska O.A. The problem of implementation of the competence approach in the process of physical education of students of vocational and technical educational institutions. *Slobozhansk scientific and sports bulletin*. Kharkiv: KhDAFK, 2012. No. 5(2). P. 141 – 143.
17. Rud M. Competence approach in education. *Visnyk Lviv. university Pedagogical series*. 2006. Issue 24. P. 73 – 82.
18. Khutorsky A.V. Key competences as a component of the personality-oriented paradigm of education. *National education*. 2003. No. 2. P. 58 – 64.
19. Physical activity strategy for the WHO European Region 2016 – 2025. Copenhagen: WHO Regional Office for Europe, 2015. 27 p.
20. International Journal of Applied Exercise Physiology 2322-3537 www.ijaep.com Vol.9 No.1 The Effectiveness of Choreography in the Formation of the Coordination Skills in First Graders Natalia Chuprun, Tetiana Kravchenko, Serhiii Zakopailo, Olesia Bilous, Vitalii Polishchuk, Viktoriia Tsaruk, Oleksandr Potuzhnij, Serhii Hrdzelidze and Iurii Kryvenko. C 52 – 57.